

معیارهای انتخاب رشته طراحی شهری در ایران از منظر دانشجویان

تاریخ دریافت: ۸۸/۱۰/۴

تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۲/۲۳

سینا رزاقی اصل*

چکیده

بررسی برنامه‌های درسی دانشگاهی دوره کارشناسی ارشد طراحی شهری در ایران حاکی از رشد فزاینده تأسیس این رشته در دانشگاه‌های سراسری در طی حدوداً ۳۰ سال از شروع اولین دوره آموزشی در دانشگاه تهران می‌باشد. بدین ترتیب هر ساله بر میزان فارغ التحصیلان و ورود حرفه‌ای آنها به بازار کار افزوده می‌شود. در این خصوص نبود برخی زمینه‌ها و بسترهای مناسب حرفه‌ای برای فارغ التحصیلان به عنوان معضل جدی مطرح می‌باشد. هدف از نوشتار حاضر بررسی دلایل و مهمترین معیارهای انتخاب این رشته در ایران می‌باشد که شرایط بازار کار نیز به عنوان یکی از اصلی‌ترین این معیارها در روند پژوهش دخیل شده است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که فرصت ارتقاء کیفیت محیط، شهرت و اعتبار حرفه‌ای، فرصت‌های شغلی آتی و شانس کسب درآمد بالا جزء مهمترین معیارهای عام انتخاب رشته طراحی شهری در ایران از منظر دانشجویان مطرح می‌باشد. اساتید دانشگاه‌ها، دوستان و طراحان شهری دیگر، مهمترین تأثیر را در انتخاب رشته طراحی شهری به عنوان دلایل فردی دارند. درکنار این موارد، اعتبار دپارتمان‌های طراحی شهری، کیفیت اساتید و اعتبار و پیشینه دانشگاه به عنوان مهمترین سنج‌های انتخاب محل تحصیل (دانشگاه) این رشته در ایران عنوان شده‌اند.

کلید واژه‌ها:

طراحی شهری، انتخاب رشته، توسعه حرفه‌ای، تصمیم‌گیری حرفه‌ای، انتخاب دانشگاه.

مقدمه

طراحی شهری به عنوان حرفه-دانش تخصصی طراحی محیط و فضای بیرونی، در طی حدوداً نیم قرن اخیر منشاء تحولات شگرفی در ارتقاء کیفیت محیط شهرها در جهان بوده است. این رشته به سبب دارا بودن رویکردهای کیفی به ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی عرصه‌های عمومی شهری، مستقل از حرفه‌هایی نظیر برنامه‌ریزی شهری، معماری و طراحی شهری مطرح می‌باشد. از آنجا که لازمه ورود به حوزه عمل و یا حرفه‌ای طراحی شهری، کسب مهارت‌ها و دانش تخصصی مرتبط با آن رشته در حوزه آکادمیک و نظری می‌باشد؛ لذا بررسی شرایط، محتوا و معیارهای گزینش حرفه‌مندان از میان معماران و شهرسازان از مهمترین الزامات برنامه‌های درمیان آموزش دهندگان، برنامه‌ریزان آموزشی، اساتید و حرفه‌مندان این رشته به شمار می‌رود. هدف از این نوشتار، بررسی مهمترین معیارهای ورود دانشجویان رشته کارشناسی ارشد طراحی شهری در ایران است. مهمترین اهداف تحقیق حاضر عبارتند از:

۱. فراهم نمودن معیارهای پایه‌ای برای انتخاب افراد جهت ورود به رشته طراحی شهری در ایران
  ۲. مشخص نمودن اولویت‌بندی معیارهای انتخاب رشته طراحی شهری در ایران
  ۳. بازنگری در محتوا و نحوه ورود به رشته بر اساس میزان مطابقت با معیارهای انتخابی.
- بنابراین تحقیق حاضر از دو بخش کلی تشکیل می‌شود. درگام نخست مهمترین معیارهای انتخاب حرفه و رشته دانشگاهی، از دیدگاه اندیشمندان استخراج می‌شود. سپس مهمترین معیارهای ارزیابی و ورود افراد به رشته طراحی شهری در ایران از دیدگاه دانشجویان به مورد سنجش و ارزیابی گذارده می‌شود.

۱. مرور سوابق موضوع

۱-۱- انتخاب حرفه^۱

عمل انتخاب حرفه طراحی شهری به عنوان رشته دانشگاهی تنها یکی از تصمیم‌های بسیار زیاد حرفه‌ای در فرآیند وسیع‌تر توسعه حرفه‌ای به شمار می‌رود. مک دوناق^۲ (۱۹۹۷) توضیح می‌دهد که انتخاب یک رشته تحصیلی تصمیمی است که سطح یا مرحله‌ای از یک توسعه حرفه‌ای فردی را در یک نقطه ویژه در زندگی افراد نشان می‌دهد. بدین معنی که تنوعی از تأثیرات و معیارها که انتخاب‌های حرفه‌ای را در زندگی یک فرد تحت تأثیر قرار می‌دهند، وجود دارد (Super, 1982). این معیارهای تأثیرگذار، مواردی از قبیل، خانواده، درآمد، اساتید و ... را شامل می‌شود. در این زمینه پیش از تدقیق معیارهای ویژه، ایجاد یک چارچوب مفهومی برای توسعه حرفه‌ای که در آن تصمیمات حرفه‌ای گرفته می‌شود و معیارهایش شامل انتخاب یک رشته دانشگاهی دیده شود، مفید خواهد بود.

۱-۲- رویکردهای توسعه حرفه‌ای^۳

نظریات بسیار زیادی از سوی دانشمندان، به منظور توضیح معیارهای انتخاب و در نتیجه توسعه حرفه‌ای افراد بیان شده است. این نظریات بوسیله تنوعی از مدل‌ها که قابل دسته‌بندی در گروه‌های متفاوتی هستند، ارائه شده‌اند (Osipow, 1983). مرور سوابق نشان می‌دهد که غالب رویکردها در دو دسته کلی نظریات شخصی و نظریات اجتماعی قابل طبقه‌بندی می‌باشند. بررسی اجمالی این رویکردها به منظور دستیابی به چارچوبی از عوامل تأثیرگذار در تصمیمات حرفه‌ای افراد در این مطالعه حائز اهمیت است.

۱-۲-۱- رویکردها و نظریات شخصی^۴

اوسپو (۱۹۸۳) نشان می‌دهد که نظریات شخصی عمدتاً شامل سبک‌های زندگی حرفه‌های متنوع، پیش نیازهای جسمی و ذهنی با همکاری فعالیت حرفه‌ای و نیازهای ویژه کاربران در مشاغل تخصصی می‌شوند. به عبارت دیگر این نظریه خاطر نشان می‌سازد که بسیاری از عوامل و دلایل انتخاب رشته‌های خاص برای یک فرد به مجموعه‌ای از عوامل و معیارهای شخصی فرد که زیرمجموعه جهان بینی و معرفت شناسی وی هستند، باز می‌گردد. همچنین این نظریه بر این نکته تأکید می‌ورزد که انتخاب یک رشته توسط یک فرد غالباً زمانی اتفاق می‌افتد که وی استعداد شخصی مورد نیاز برای ارضاء نیازهایش از طریق آن حرفه را دارا باشد. در حال حاضر پژوهش‌های مشخص و ویژه‌ای در مورد نوع شخصیت دانشجویان طراحی شهری و ارتباط آن با تصمیمات حرفه‌ای شان وجود ندارد. این تحقیق نیز درصدد آزمایش این نظریه و یا ویژگی‌های شخصی دانشجویان نیست و تنها معیارهای مورد اشاره دانشجویان را عنوان خواهد نمود. در حال حاضر پژوهش‌های مشخص و ویژه‌ای در مورد نوع شخصیت دانشجویان طراحی شهری و ارتباط آن با تصمیمات حرفه‌ای شان وجود ندارد (Power, 2006: 5). داشتن دانش بهتر از اینکه، کدام جنبه‌های حرفه طراحی شهری برای دانشجویان جالب است، به شناخت اینکه چرا آنها این رشته را انتخاب می‌کنند و اینکه پس از فارغ التحصیلی علاقه به کار در کدام زمینه‌های حرفه‌ای را دارند، کمک خواهد نمود.

۲-۱- رویکردها و نظریات اجتماعی^۵

نظریات اجتماع‌شناختی، گروه دیگری از مفاهیم و رویکردهایی هستند که به منظور تصمیم حرفه‌ای و توسعه حرفه‌ای بکار می‌روند. اوسپیو عنوان می‌کند که رویکردها و مطالعات اجتماعی در انتخاب حرفه بر این موضوع متمرکزند که اتفاقات اجتماعی در انتخابات حرفه‌ای نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. برخی رویکردهای اجتماعی که بر کاربران فردی همچون معماران و یا مدیران پروژه تأکید دارند به عنوان رویکردهای فردگرایانه شناخته می‌شوند که برخی از این رویکردها عبارتند از: عملکردگرایی^۶ و نظریه سرمایه انسانی^۷. رویکردهای ساختاری^۸ نگاهی به فرایندها در میان یک ساختار بزرگ تر دارند. بسیاری از متون تخصصی و گزارشات محلی و دولتی به توصیف اینکه یک طراح شهری چه تأثیری بر یک جامعه می‌گذارد، بحث کرده‌اند. اما، مطالعات بنیادین و کاربردی در مورد اینکه یک عامل اجتماعی چگونه تصمیم یک فرد را در انتخاب این رشته تحت تأثیر قرار می‌دهد، زمینه‌ای وجود ندارد. در این ارتباط درک و فهم این نکته ضرورت دارد که عوامل اجتماعی چگونه با تصمیم‌گیری دانشجویان مبنی بر انتخاب این رشته مرتبط است، ضروری است.^۹ با این نگاه امروزه حرفه‌مندان به دنبال کشف عوامل تأثیرگذار و میزان اهمیت آنها در تصمیمات حرفه‌ای هستند (Power, 2006).

۲. چارچوب نظری تحقیق

با در نظر گرفتن اهداف این پژوهش، هیچ یک از رویکردهای اجتماعی یا فردی به تنهایی، برای تجزیه و تحلیل معیارهای انتخاب رشته تحصیلی طراحی شهری در ایران مناسب و کافی به شمار نمی‌روند. بدین منظور، برای تهیه یک چارچوب راهنما برای پژوهش، تلفیق جنبه‌های مهم هر یک از این دو رویکرد مورد نظر است. انتخاب رویکرد کل نگر به عنوان چارچوبی نظری جهت بررسی جامع فرایند تصمیم‌گیری حرفه‌ای و معیارهای مهمی که تصمیم‌سازی را در طراحی شهری تحت تأثیر قرار می‌دهند مدنظر این تحقیق است.

پژوهشگران در حوزه‌های متنوعی از جمعیت‌شناسی، روانشناسی، جامعه‌شناسی، رشد کودک و توسعه حرفه‌ای نشان داده‌اند که خانواده‌ها نقش مهمی را در شکل‌دهی به تصمیمات آموزشی و حرفه‌ای بچه‌ها دارا می‌باشند (Otto & Call, 1985). اسپلت و فری من^۹ (۱۹۸۵) تعدادی از معیارهای تأثیرگذار خانواده را بر فرآیندهای تصمیم‌گیری حرفه‌ای و آموزشی معین کرده‌اند:

(۱) محل جغرافیائی (۲) خصایص ارثی (۳) پیشینه خانوادگی (۴) شرایط اجتماعی-اقتصادی (۵) ترکیب خانواده (۶) سبک پرورش و تربیت (۷) نگرش والدین به کار.

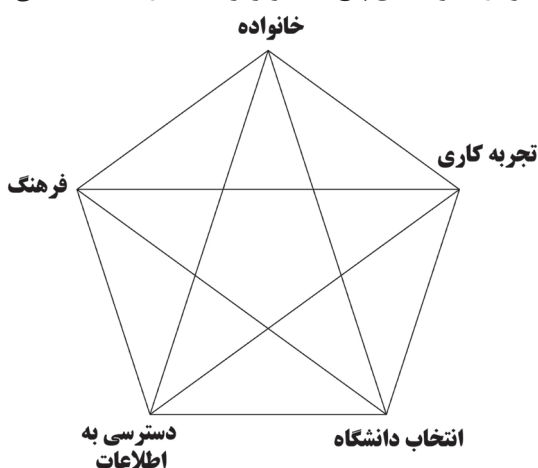
قبول کردن کارآموزی یا کار حرفه‌ای وابسته به رشته طراحی شهری (به عنوان مثال- دفاتر معماری و شهرسازی) به دانشجویان اجازه می‌دهد تا مهارت‌های جدید را یاد گرفته و علائق حرفه‌ای بالقوه خود را جستجو کنند. به منظور دریافت تصمیمات حرفه‌ای وابسته به طراحی شهری، دانستن این نکته مهم است که کدام کارها و فعالیت‌های حرفه‌ای در کمک کردن به دانشجویان برای بدست آوردن مهارت‌ها و دانش برای انتخاب حرفه‌ای شان در این رشته موثرند. در این زمینه تعیین نگرش دانشجویان نسبت به مهمترین عوامل مورد نظر حرفه‌ای و گرایشات دانشجویان، شامل مهمترین جنبه‌های کار حرفه‌ای طراحی شهری پس از اتمام دوره کارشناسی ارشد بر مبنای منابع کتابخانه‌ای و تجارب حرفه‌ای صورت گرفته در ایران، حائز اهمیت است. جنبه‌های مورد اشاره مطابق متون و منابع مرجع عبارتند از: تدریس و تحقیق، طراحی محیط زیست، طراحی میادین و خیابان‌ها، طراحی واحدهای همسایگی، طرح‌های جامع و تفصیلی، اجرا و ساخت، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده، تدوین ضوابط و دستورالعمل‌های طراحی، طراحی سواحل و کناره‌های آب، طراحی شهرهای جدید و حومه‌های شهری، طراحی منظر شهری، معماری شهری (Lang, 2005 & Carmona et.al, 2006 & Gindroz et.al, 2003).

دسترسی به منابع اطلاعاتی حرفه‌ای معیار دیگری در تعیین انتخاب حرفه‌ای می‌باشد. اسپلت و پیتروفسا^{۱۰} (۱۹۷۵) توضیح می‌دهند که دریافت پیش‌نیازهای حرفه‌ای و آموزشی یک ضرورت است. آنها ابزارهای متفاوتی را برای کسب این اطلاعات توسط دانشجویان معرفی می‌کنند. این ابزار ممکن است شامل: اطلاعات چاپ شده از قبیل کتاب و بروشورهای دانشگاهی، سایت‌های اینترنتی، وسایل شنیداری-بصری و یا افرادی همچون والدین، خانواده و وابستگان و دانش‌کاری هر شخص در حرفه تخصصی باشند.

در غالب موارد برای یک طراح شهری مهم است که از یک برنامه دانشگاهی معتبر در این رشته فارغ التحصیل شود. البته با توجه به فقدان تنوع کافی میان دانشگاه‌های واجد این رشته در ایران که محدود به چند دانشگاه شهید بهشتی، تهران، علم و صنعت، تربیت مدرس و دانشگاه آزاد اسلامی شده، فرض پژوهشگر در مراحل آغازین این است که این سنجه تأثیر چندان در انتخاب رشته افراد نخواهد داشت.

فرهنگ‌های متفاوت ادراکات متفاوتی در مورد خانواده، نقش جنسیت و ارتباطات کاری خانوادگی دارا می‌باشند. کارتر و کوک^{۱۱} (۱۹۹۲) بیان می‌دارند که در برخی فرهنگ‌ها، ممکن است "شغل" یک معنای نه فردی بلکه جمعی داشته باشد. این موضوع بیان می‌کند که چرا برخی حرفه‌ها، که به کار فردی نیاز دارند برای برخی فرهنگ‌ها خوشایند نیست. برخی نویسندگان همچون لئونگ و پوی (۱۹۹۵) خاطر نشان ساخته‌اند که تنوع عظیم در نگاه جهانی، قومیت و ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی گروه‌های جمعیتی همچون آسیایی، آفریقایی، اسپانیایی و آمریکایی، و اینکه چگونه این تفاوت‌ها بر گونه‌ی مشاغل تأثیر گذارند قابل قبول است و رفتاری که در آن کار انجام می‌شود. به عنوان مثال، والدین مکزیک بر نقش آموزش‌های ادامه‌دار در فرآیند توسعه حرفه‌ای تأکید داشته در صورتی که والدین کره‌ای بر انتخاب حرفه تأکید دارند (Kim, 1993: 237).

نمودار ۱: مولفه‌های پنج‌گانه موثر بر انتخاب رشته دانشگاهی

همچنین مک دوناق (۱۹۹۷) اعلام می‌دارد که انتخاب دانشگاه می‌تواند به افزایش فرصت‌های حرفه‌ای، پویایی حرفه‌ای، درآمد بالاتر، زندگی کاری طولانی‌تر و نیز کیفیت بالاتری از زندگی بیانجامد. بنابراین با جمع‌بندی موارد فوق‌الذکر، پنج معیار مهم با در نظر گرفتن رویکرد تلفیقی اجتماعی-فردی در پژوهش حاضر به منظور تعیین مهمترین معیارهای انتخاب رشته در نظر گرفته شده است (نمودار ۱). چارچوب ارائه شده با در نظر گرفتن رویکردی کل‌نگر بیان‌کننده این موضوع است که هر یک از سنجه‌های مذکور یک نقش منحصر به فرد ویژه را در تصمیمات فردی بوسیله شکل‌دهی به نگرش‌های یک فرد از طریق مجموعه‌ای از تجارب اجتماعی و فردی ایفا خواهد نمود.

۳. روش پژوهش

اطلاعات و داده‌های پژوهشی از طریق تهیه پرسشنامه از نمونه آماری دانشجویان رشته طراحی شهری در سه دانشگاه شهید بهشتی، تهران و علم و صنعت بدست آمده است. ساختار پرسشنامه بر اساس رویکرد فرد-اجتماع مبنای تنظیم شده است. بدین معنی که سوالات و پرسش‌های مورد طرح در پرسشنامه، بر پایه تلفیق ابعاد اجتماعی و فردی (شخصی) مطابق چارچوب نظری ارائه شده در بخش پیشین (نمودار ۱) دربردارنده معیارهای: خانواده، تجربه کاری، فرهنگ، دسترسی به اطلاعات و انتخاب دانشگاه، تهیه و به مرحله اجرا گذارده شده است. بدین ترتیب این پژوهش از نوع کیفی-کمی بوده و رویکردی تحلیلی-اکتشافی را در ارائه نتایج کاربردی در نظر دارد.

۱-۳- طراحی پرسشنامه

با توجه به استخراج ۵ دسته معیارهای اصلی تأثیرگذار بر انتخاب رشته تحصیلی دانشگاهی از سوابق موضوع، شش سوال اصلی از پنجاه دانشجوی رشته طراحی شهری دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و علم و صنعت پرسیده شد. زیر عنوان هر یک از این سوالات اصلی مهمترین معیارها و نکات مستخرج از محتوای رشته؛ منابع مشابه مطالعاتی و مصاحبه با برخی دانشجویان این رشته در دو دانشگاه مورد نظر مطرح شده است. طراحی پرسشنامه مذکور بر اساس تدوین سوالات بازپاسخ و بسته پاسخ، سعی در جمع‌آوری و اولویت‌بندی پاسخ‌های مورد اشاره از سوی دانشجویان دارد.

سوالات بسته پاسخ بر اساس طیف پنج‌تایی لیکرت (بسیار موثر-موثر-نظری ندارم-تأثیر کم-بی‌تأثیر) سعی در جمع‌بندی نقطه نظرات دانشجویان دارد. بر این اساس فراوانی و سهم هریک از مولفه‌ها برای هر متغیر تعیین و در جداول تحلیل ارائه خواهند شد. سوال اول با هدف کشف ریشه‌ها و بنیان‌های آشنایی با مفهوم این رشته در میان دانشجویان به طرح این پرسش می‌پردازد که با اصطلاح طراحی شهری اولین بار چه زمانی آشنا شدید؟ سوال دوم، در قالب سوال بازپاسخ مهمترین دلایل انتخاب رشته طراحی شهری را از دانشجویان طلب می‌نماید. در سوال سوم، میزان اهمیت هریک از سنجه‌های موثر در انتخاب رشته طراحی شهری پرسش می‌شود. سوال چهارم، مشابه سوال پیشین، این بار درجه اهمیت هریک از دلایل فردی (شخصی) دانشجویان را در انتخاب این رشته مدنظر قرار داد. سوال پنجم نیز میزان اهمیت عوامل مورد اشاره را در انتخاب محل تحصیل رشته، مورد پرسش قرار می‌دهد. در سوال ششم به‌عنوان پرسش پایانی، مهمترین جنبه‌های تخصصی-حرفه‌ای این رشته را که دانشجویان پس از فارغ التحصیلی، علاقه مند به فعالیت در آنها هستند، مورد پرسش قرار می‌دهد.

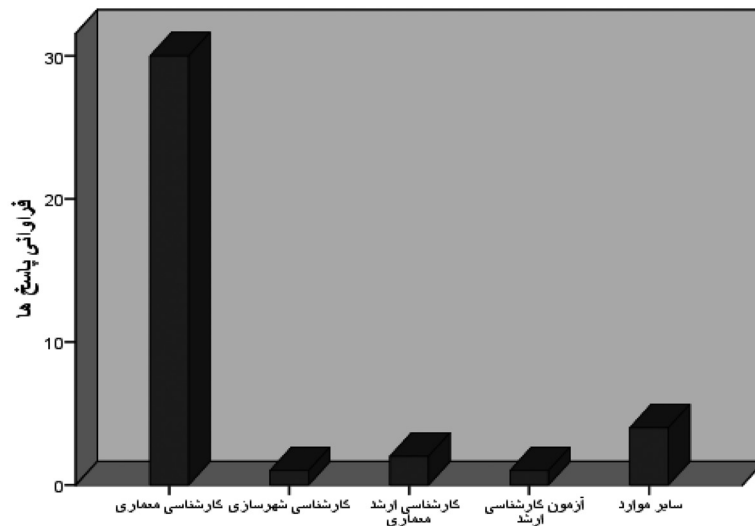
۳-۲- گروه‌های پاسخ دهنده

از آنجا که هدف از این پژوهش شناسایی و اولویت‌بندی مهمترین معیارهای انتخاب رشته طراحی شهری در ایران از سوی دانشجویان این رشته می‌باشد، لذا جامعه آماری این تحقیق را ۵۰ نفر از دانشجویان سال‌های اول، دوم و یا سوم در ۳ دانشگاه مذکور تشکیل داده و لذا افرادی که در حال ورود به رشته هستند، اساتید و یا فارغ التحصیلان آن در ایران را شامل نمی‌شود. نمونه‌گیری تحقیق بر مبنای نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده و افراد به ترتیب لیست‌های اخذ شده از دانشگاه‌های مبدأ، شماره‌گذاری گردیدند.

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها نتایج آنها برای هر سوال با استفاده از نرم افزار آماری SPSS16 به صورت تطبیقی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج مورد نظر به تفکیک هر یک از پرسش‌های شش‌گانه و در قالب جداول و نمودارهای نشان دهنده فراوانی پاسخ‌های مورد اشاره از سوی دانشجویان ذیلاً ارائه می‌گردد. در نمودارهای ۲ الی ۵، بیشترین درصد مورد اشاره در خصوص سنجه‌های مطرح و میزان اهمیت آنها ارائه شده است.

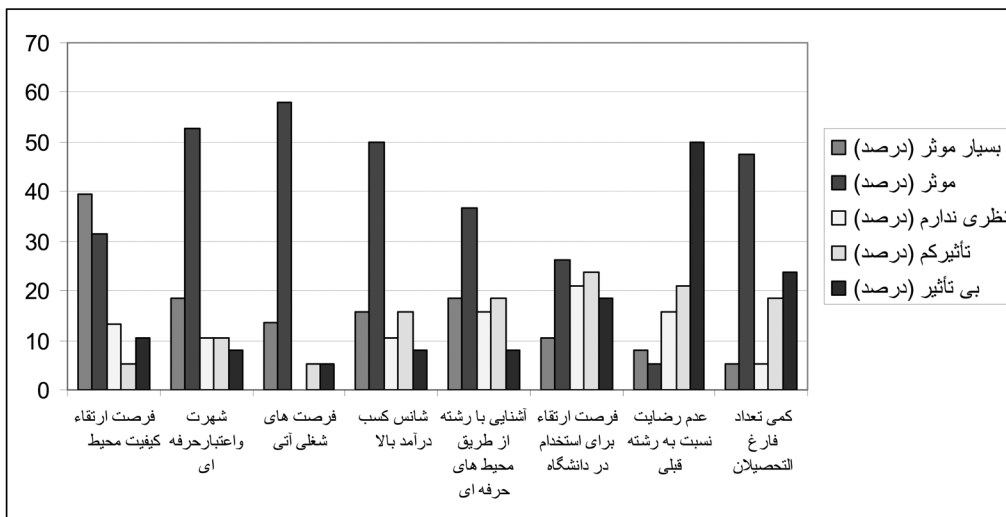
نمودار ۲: بررسی نخستین مواجهه و آشنایی دانشجویان با اصطلاح طراحی شهری

جنبه‌های مورد اشاره از سوی دانشجویان

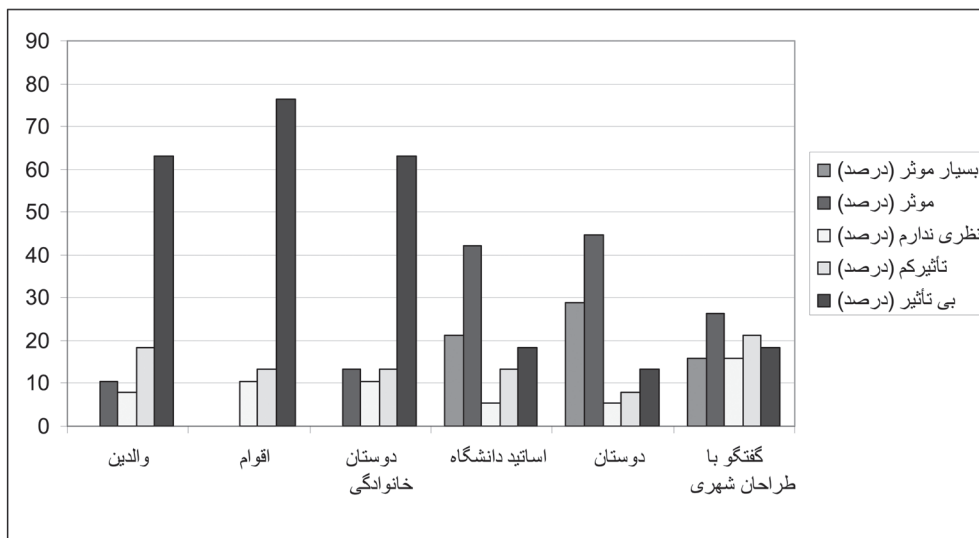
در پاسخ به سوال دوم، دانشجویان دلایلی از قبیل: کار درمقیاس وسیع‌تر از معماری، علاقه به مباحث شهر، الگوهای رفتاری، المان‌ها و فضاها، همکاری با سایر رشته‌ها، نیاز کشور، یافتن راه حل برای آشفتگی شهرها، ایجاد ارتباط میان مردم، معماری و شهر، آشنایی با علوم انسانی و اجتماعی، جامعیت و میان رشته‌ای بودن رشته و طیف وسیع مخاطبین را عنوان نموده‌اند.

نمودار ۳: درجه اهمیت هریک از جنبه‌های موثر بر انتخاب رشته طراحی شهری

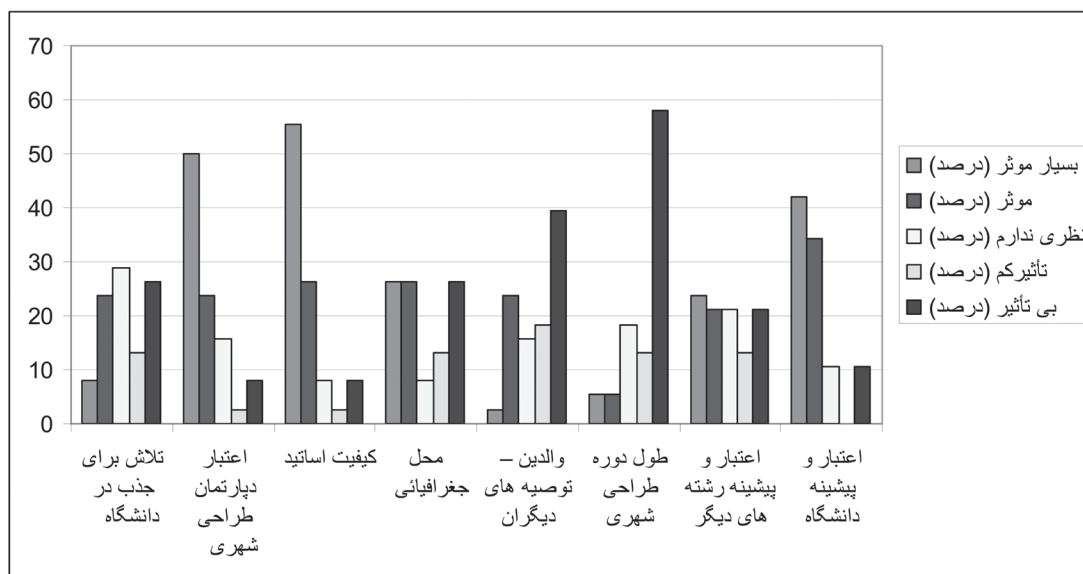
همان طور که از نمودار شماره ۳ استنتاج می شود ۳۹/۵ درصد از دانشجویان معیار «فرصت ارتقاء کیفیت محیط» را بسیار موثر دانسته اند. ۵۷/۹ درصد، فرصت های شغلی آتی را موثر دانسته اند. پس از آن ۵۲/۶ درصد از دانشجویان، شهرت و اعتبار حرفه ای را موثر بر شمرده اند. فاکتورهای شانس کسب درآمد بالا با ۵۰ درصد، کمی تعداد فارغ التحصیلان با ۴۷/۴ درصد، آشنایی از طریق محیط های حرفه ای با ۳۶/۸ درصد و فرصت استخدام در دانشگاه با ۲۶/۳ درصد، به ترتیب از سوی دانشجویان موثر عنوان شده اند. این در حالی است که معیار عدم رضایت نسبت به رشته قبلی (معماری) از سوی دانشجویان غالباً بی تأثیر ارزیابی شده است. این یافته نشان می دهد که افراد در ایران عمدتاً به رشته طراحی شهری به عنوان تخصصی که فارغ از معماری بوده و یا اصلاح کننده آن باشد نمی نگرند بلکه آن را به مثابه تخصصی ویژه و با حوزه عمل منحصر به فرد انتخاب می کنند.

نمودار ۴: درجه اهمیت هریک از جنبه های فردی موثر بر انتخاب رشته طراحی شهری

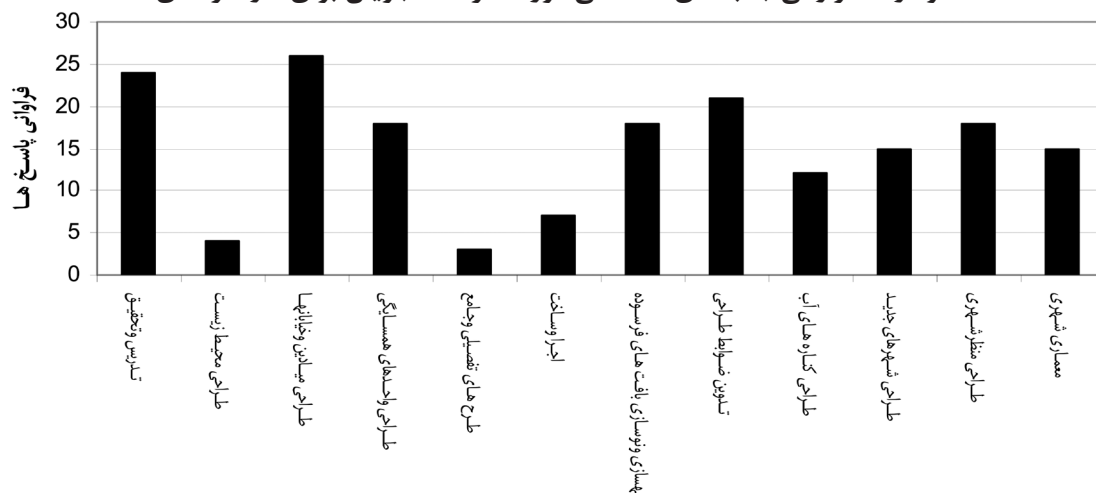
نمودار شماره ۴ معرف بررسی مهمترین عوامل و دلایل فردی دانشجویان در انتخاب رشته طراحی شهری در ایران می باشد. مطابق این جدول، معیارهای دوستان با ۴۴/۷ درصد، اساتید دانشگاه با ۴۲/۱ درصد و گفتگو با معماران منظر با ۲۶/۳ درصد، از سوی دانشجویان، موثر بر انتخاب رشته طراحی شهری بیان گردیده اند. معیارهای والدین، اقوام و دوستان خانوادگی نیز که عمدتاً بنا بر دلایل فرهنگی و اجتماعی خانوادگی مهم تلقی می شوند، در نتایج این پژوهش بی تأثیر بیان شده اند. این امر در مقطع کارشناسی ارشد به دلایل استقلال شخصیتی و بالارفتن ارتباطات اجتماعی برخلاف مقطع کارشناسی از نتایج مورد انتظار در این پژوهش شمرده می شد. آنچه در نتایج آماری این پرسش مهم تلقی می گردد، نقش ویژه و موثر اساتید و دوستان در انتخاب رشته ای دانشجویان می باشد.

نمودار ۵: درجه اهمیت هریک از جنبه های موثر بر انتخاب محل تحصیل رشته طراحی شهری

نتایج نمودار ۵ نشان می‌دهد که سنجۀ «کیفیت اساتید» با ۵۵/۳ درصد به عنوان بسیار موثر از سوی دانشجویان در انتخاب محل تحصیل رشته طراحی شهری عنوان شده است. در کنار این عامل، «اعتبار دپارتمان طراحی شهری» با ۵۰ درصد، «اعتبار و پیشینه دانشگاه» با ۴۲/۱ درصد به عنوان بسیار موثر گزارش شده‌اند. عامل محل جغرافیائی نیز در مرتبه بعدی با ۲۶/۳ درصد بسیار موثر ارزیابی شده است. ۳۹/۵ درصد دانشجویان (وجه غالب) عامل والدین را بی‌تأثیر عنوان نموده‌اند. همچنین عامل «طول دوره طراحی شهری» (۴-۳ سال) که در تصورات رایج و برخی گفتگوها به عنوان معیار موثر ارزیابی می‌گردید در نتایج این پژوهش، با نگرشی غالب (۵۷/۹ درصد) بی‌تأثیر گزارش شد.

نمودار ۶: فراوانی جنبه‌های تخصصی مورد نظر دانشجویان برای کار حرفه‌ای

بررسی نقطه نظرات دانشجویان در مورد جنبه‌های حرفه‌ای مورد علاقه آنها برای کار پس از فارغ‌التحصیلی مطابق نمودار شماره ۶، حاکی از آن است که جنبه‌های «طراحی میدین و خیابان‌ها»، «تدریس و تحقیق»، «تدوین ضوابط طراحی» با دارا بودن بیشترین فراوانی به عنوان مهمترین جنبه‌های حرفه‌ای مورد انتظار دانشجویان در ایران مطرح می‌باشند. نتیجه قابل توجه در این یافته نشان می‌دهد که دانشجویان طراحی شهری به جنبه تدریس، تحقیق و ترجمه متون توجه خاصی داشته و از آن لذت می‌برند. این موضوع از سویی توجه جدی مسئولین و مدیران دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی را برای برنامه‌ریزی و تخصیص بودجه‌های ویژه برای این حوزه طلب می‌نماید و از سویی لزوم برنامه‌ریزی درسی پژوهش و آموزش محور را با محتوا و روش‌های آموزشی مرتبط با این رویکرد از سوی اساتید و کارشناسان آموزشی این رشته در ایران مورد تأکید قرار می‌دهد.

۵. جمع‌بندی

رشد رشته طراحی شهری در وهله نخست همانند هر رشته دیگری وابسته و محدود به انتخاب این رشته توسط افرادی دارد که این رشته را به عنوان رشته و حرفه دانشگاهی خویش برمی‌گزینند. بنابراین برای تمامی طراحان شهری داشتن پیشینه و مهارت‌های با کیفیت مطلوب در این حوزه بحرانی قلمداد می‌گردد. از این رو، رشد رشته طراحی شهری نیازمند دانستن این نکات است که کی، چرا و چگونه دانشجویان، این رشته را به عنوان حرفه کاری خود انتخاب می‌کنند. این پژوهش نقطه آغازی برای بررسی این نکته در ایران به شمار می‌رود که چه معیارهایی و به چه میزان بر این انتخاب تأثیرگذارند. با مرور سوابق موضوع و تحلیل محتوای گفته‌ها و نوشته‌ها، مهمترین سنجه‌های موثر بر انتخاب رشته تحصیلی شامل: خانواده، کار، دسترسی به اطلاعات، انتخاب دانشگاه و فرهنگ تعیین گردید. سپس ریز مولفه‌های هریک از این معیارها در قالب چهار پرسش اصلی بسته پاسخ و دو پرسش باز پاسخ در میان ۵۰ نفر از دانشجویان طراحی شهری دانشگاه‌های تهران، شهیدبهشتی و علم و صنعت به مورد سنجش و ارزیابی گذاشته شد. در نهایت براساس تحلیل یافته‌های پرسشنامه‌ها، معیارهای «فرصت ارتقاء کیفیت محیط»، «شهرت و اعتبار حرفه‌ای»، «فرصت‌های شغلی آتی» و «شانس کسب درآمد بالا» به عنوان مهمترین معیارهای عام انتخاب رشته طراحی شهری در ایران استخراج گردید. معیارهای «اساتید دانشگاه‌ها»، «دوستان» و «طراحان شهری»، مهمترین تأثیر را در انتخاب رشته طراحی شهری به عنوان دلایل فردی دارا هستند. عوامل «اعتبار دپارتمان‌های طراحی شهری»، «کیفیت اساتید» و «اعتبار و پیشینه دانشگاه» به عنوان مهم‌ترین سنجه‌های انتخاب محل تحصیل (دانشگاه) این رشته به شمار می‌روند. در انتها مهمترین محورهای کاربردی و توصیه‌هایی که در خلال تدوین و تحلیل یافته‌ها آشکار گردید، به شرح زیر قابل ارائه می‌باشند:

۱. لزوم بازنگری در برنامه‌ریزی محتوای دروس و لزوم کسب مهارت‌های ویژه در حوزه‌های «طراحی میادین و خیابان‌ها» و «تدوین ضوابط طراحی» به عنوان مهم‌ترین زمینه‌های تخصصی مورد نظر دانشجویان، از دستاوردهای این پژوهش است.

۲. اشاره ۴۲/۱ درصد دانشجویان در ارتباط با نقش موثر اساتید در انتخاب رشته تحصیلی طراحی شهری بر نقش ویژه اساتید و لزوم دارا بودن شناخت عمیق آنها در خصوص گرایش‌های تخصصی پس از مقطع کارشناسی تأکید می‌ورزد.

۳. از آنجا که غالب دانشجویان به آشنایی با رشته طراحی شهری در دوران کارشناسی معماری اشاره نموده‌اند، لزوم توجه به مبانی این رشته در قالب اضافه نمودن واحد اختیاری و یا اصلی «آشنایی با طراحی شهری» در کنار واحدهای تخصصی دیگری همچون «تحلیل فضاهای شهری» و یا «روستا» پیشنهاد می‌گردد.

۴. ۵۷/۹ درصد از دانشجویان، رشته طراحی شهری را به دلیل فرصت‌های شغلی آتی در ایران انتخاب می‌کنند. بنابراین توجه ویژه به شرایط بازار کار و روشن نمودن فضا، زمینه‌ها و بسترهای مناسب حرفه‌ای برای فارغ التحصیلان این رشته در محیط خارج از دانشگاه و مراکز آموزشی به عنوان یک ضرورت برنامه‌ای مطرح می‌باشد.

۵. توجه ویژه دانشکده‌های معماری و شهرسازی سطح کشور به کیفیت کلیه رشته‌های تحصیلی تحت پوششان که از جمله مهمترین عوامل زمینه‌ساز اعتبار و شهرت گروه‌های معماری و شهرسازی به شمار می‌رود، از تأثیرگذاری نسبتاً بالایی در انتخاب یکی از این رشته‌ها توسط دانشجویان در دانشکده مورد نظر برخوردار است، چنانچه نتایج پژوهش حاضر این امر را تأیید نمود.

پی‌نوشت

- 1) Career Choice
- 2) McDonough
- 3) Career Development Approaches
- 4) Personality Theories & Approaches
- 5) Sociological Theories & Approaches
- 6) Functionalism
- 7) Human Capital Theory
- 8) Structural Approaches
- 9) Splete & Freeman
- 10) Splete & Pietrofesa
- 11) Carter & Cook
- 12) Socio-Individual Based Approach

منابع

- Carter, R.T. & Cook, D. A. (1992) "A Culturally Relevant Perspective for Understanding the Career Paths of Visible Racial/Ethnic Group People", *Adult Career Development* (2nd Ed.). Edited by H. D. Lea and Z. B. Leibowitz. Alexandria, VA: National Career Development Association. : 192-217.
- Carmona, M. & Heath, T. & Oc, T. & Tiesdell, S. (2006) "Public Places-Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design". New York: Elsevier.
- Gindroz, R. & Carter, D.K. (2003) "The Urban Design Handbook", New York, W.W.Norton & Company.
- Kerka, Sandra. (1998) "Career Development and Gender, Race, and Class, ERIC Document", 199, ED :421-641.
- Kim, E. Y. (1993) "Career Choice among Korean American Students", *Anthropology & Education Quarterly*, 24(3): 224-248.
- Lang, J. (2005) "Urban Design: A Typology of Procedures & Products", Oxford: Architectural Press.
- Leong, F.T.L., ed. (1995) "Career Development and Vocational Behavior of Racial and Ethnic Minorities", Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- McDonough, Patricia M. (1997) "Choosing Colleges: How Social Class and Schools Structure Opportunity", Albany, NY: SUNY Press.
- Osipow, Samuel H. (1983) "Theories of Career Development", New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Otto, L.B. & Call, V.R.A. (1985) "Parental Influence on Young People's Career Development", *Journal of Career Development*, 12(1): 65-69.
- Pietrofesa, J.J. & Howard, Splete. (1975) "Career Development: Theory and Research". New York: Grune & Stratton.
- Power, M. (2006) "Factors in Choosing Landscape Architecture as a Major, a National Student Survey", Unpublished Master thesis, Virginia Polytechnic Institute & State University.
- Splete, H. & Freeman-George, A. (1985) "Family Influences on Career Development of Young Adults, *Journal of Career Development*", 12(1): 55-64.